

Видове лечебни растения и райони в България подходящи за тяхното отглеждане

Тук ще намерите информация за видовете лечебни растения и кои райони са най-подходящи за тяхното отглеждане в България. В първия материал са посочени видовете и районите специализирани и с традиции в отглеждането им. Във втория материал ще намерите по-подробна информация с изискванията на различните видове растения към почвените и климатични условия и обосновка за тяхното отглеждане в различни райони на страната. Представените по-долу материали са:

- 1) Райони за култивирано отглеждане на лечебни растения - по материали издадени от Главна дирекция „Методология на стопанските дейности“ на Централния кооперативен съюз, февруари 2013 г.
- 2) Видове лечебни растения и райони подходящи за тяхното култивиране в България - изготвил Д-р Станко Станев, 2016 г.

1) Райони за култивирано отглеждане на лечебни растения

Вземайки предвид почвените и климатичните условия на различните региони, традициите сред населението, търсенето на пазара, може да се направи райониране за култивираното отглеждане на билки в България от опита натрупан в кооперативната система.

Това райониране е съвсем условно. При желание да се отглежда култивирано даден вид билка, е необходимо да се изследват климатичните условия и почвения състав на парцелите, да се вземе предвид наличието на свободна работна ръка, търсенето на пазара в момента и в перспектива и т.н.

Районите с традиции в отглеждането на различните видове са както следва:

Шипка: Видин, Монтана, Търговище, Ловеч, Бургас, Кюстендил, Перник, Разград, Карнобат, Кърджали, Пловдив, Сливен, Смолян, Враца, Добрич, Стара Загора, Шумен.

Маточина: Разград, Варна, Бургас, Видин, Хасково, Търговище, Силистра, Пловдив, Пазарджик, Стара Загора, Русе, Шумен, Ямбол.

Лайка: Пазарджик, Пловдив, Стара Загора, Кърджали.

Медицинска ружа: Велико Търново, Търговище, Разград, Шумен, Благоевград, Варна, Пазарджик, Пловдив, Сливен, Стара Загора.

Лавандула: Търговище, Бургас, Благоевград, Монтана, Пловдив, Стара Загора, Варна, Добрич, Русе, Шумен.

Жълт кантарион: Търговище, Добрич, Сливен, Разград, Шумен, Враца, Перник, Кюстендил, Благоевград.

Градински чай: Търговище, Стара Загора, Разград, Кърджали, Бургас, Варна, Ямбол.

Мащерка: Стара Загора, Търговище, Велико Търново.

Дилянка: Стара Загора, Пловдив, Пазарджик, Велико Търново, Търговище, Бургас.

Бял равнец: Търговище, Стара Загора, Пловдив, Пазарджик.

Риган: Търговище, Стара Загора, Пловдив, Пазарджик.

Невен: Търговище, Стара Загора, Пловдив, Пазарджик.

Беладона: Благоевград, София, Стара Загора, Кюстендил.

Жълта комунига: Търговище, Разград, Шумен, Сливен.

По материали издадени от Главна дирекция „Методология на стопанските дейности“ на Централния кооперативен съюз, февруари 2013 г.

2) Видове лечебни растения и райони подходящи за тяхното култивиране в България

Изготвил: Д-р Станко Станев

Нашата страна се отличава с изключително разнообразие на почвено-климатични и социално-икономически фактори, което позволява култивирането на голям брой ароматни и медицински растения. Тези фактори определят кои райони на страната са подходящи за култивиране на всеки от видовете лечебни растения. При отглеждане на растенията в райони, които отговарят на изискванията на всеки вид се получават висококачествени билки, етерични масла и екстракти

При райониране на ароматните и медицинските култури трябва да се имат предвид:

1. Почвените условия

- тип на почвите
- структура на почвите
- киселинност на почвите
- запасеност на почвите с основните хранителни вещества, хумус и микроелементи
- съдържание на тежки метали и т.н.

2. Климатичните условия

- средногодишни, минимални и максимални температури
- наличие на екстремно високи температури през лятото и екстремно ниски през зимата
- ранни есенни и късни пролетни мразове
- количество на валежите и тяхното разпространение
- преобладаващи ветрове и тяхната сила

3. **Надморската височина** и свързаните с нея почвени и климатични особености
4. **Етносни традиции** за производство и употреба на лечебните растения
5. **Човешки ресурси** – наличие или липса на добре обучен човешки потенциал
6. **Социални и икономически фактори** – повишаване на заетостта и създаване на поминък на собствениците на земеделска земя.

При култивиране на лечебните растения:

- се оползотворяват нископродуктивни земи
 - се получава добра доходност
 - се получават стандартни и качествени билки
-
- работата може по-лесно да се планира
 - се опазват природните ресурси от лечебни растения
 - се използват и култури произхождащи от други географски райони, за които в България има подходящи условия.

Маслодайна роза

Обособени, като най-подходящи са следните розопроизводителни райони – **Казанлъшки, Карловски, Стрелчански, Зелениковски и Чирпански**. Това разделение е условно, тъй като те административно се отнасят към 3 области – **Старозагорска, Пловдивска и Пазарджишка**.

С най-голям дял са насажденията в района на Розовата долина, където попадат Казанлъшкото и Карловско полета, съответно области Стара Загора и Пловдив, следва област Пазарджик, където се намира един от най-бързо развиващите се райони с маслодайна роза – Стрелча и отделни райони на **Софийска област**. За други райони процента е минимален, но там също се наблюдава увеличение, както на броя, така и на площите им. Има опити за култивиране и в някои райони на Северна България, като например този на град **Берковица**.

Климатични условия

Розовата долина попада в областта с преходен континентален климат, който е сравнително по-мек.

От значение за розопроизводството е ходът на затоплянето на времето през пролетта. Характерно за топлинния режим на Розовата долина е по-бавното повишаване на температурата от март към април.

Режимът на мразовете в Розовата долина, особено през пролетта, е съществен елемент за успеха на розопроизводството. За съжаление в този район те имат силно подчертан характер и поради ранното развитие на розите, често стават причина за катастрофално понижаване на добивите.

По-благоприятно е положението в района на Средногорската яка. Най-късната дата за пролетния мраз за Хисар например е 28 април. Средната годишна сума на валежите в Розовата долина е общо взето над средната за страната - 623 л/м².

Характера на валежите и температурата в Розовата долина обуславят сравнително по-добра влажност на въздуха – около 70%. С най-ниска относителна влажност и най-голям дефицит на влажността са юли и август, през които температурата е висока, а валежите са недостатъчни.

Въздушната влажност е особено необходима през розобера. Благодарение на нея и на силно изразеното денонощно колебание на температурата в Розовата долина се образува обилна роса.

Почвени условия

Почвите в розопроизводните райони се причисляват към Софийско-Средногорския почвен район, който е част от обширната континентално-степна и лесостепна ивица на Източна Европа.

По **южните склонове на Стара планина най-подходящи почви** за отглеждане на рози са предимно ерозираните канелени горски почви, припокрити с различни наноси, обхванати по-слабо или по-силно от почвообразуването и излужените канелени горски почви, развити върху стари делувиални материали.

Средно подходящи почви са предимно канелени горски почви и ерозираните канелени горски почви, припокрити с различни наноси в процес на почвообразуване.

Слабо подходящи почви за розови насаждения са предимно алувиално-ливадните почви с по-високи или по-дълбоки подпочвени води и делувиалните наноси с глинести пластове, които задържат дъждовните води.

От почвените типове, които преобладават по **северните склонове на Средна гора, най-подходящи** за отглеждане на рози са оподзолените и излужени в различна степен канелени горски почви.

Слабо подходящи почви за розовите насаждения са предимно излужените канелени горски почви със стар ливаден процес, ливадно-канелените почви и алувиално-ливадните почви с високи подпочвени води.

От почвените типове в **южните средногорски розопроизводствени райони най-подходящи** за отглеждане на рози са слабо и средно ерозираните канелени горски почви, развити върху безкарбонатни материали, излужените в различни наноси, ерозираните канелени горски почви и хумусно-карбонатните почви. Почвите в Стрелчанския район не са проучени.

Средно подходящи почви за отглеждане на рози по южните склонове на Средна гора са предимно силно ерозираните канелени горски почви

В Чирпанския район има **слабо подходящи почви** за отглеждане на рози, в които преобладават алувиално-ливадните почвени типове. Зелениковския район има и комплексни терени от най-подходящи и от средно подходящи почви.

Работна ръка

Прибирането на цвета е най-трудоемкият процес в розопроизводството. Това е и един от определящите фактори, влияещи върху добива на свеж цвят и етерично масло. Поради сезонната работа трудно се осигурява работна ръка. През последните години работната ръка, която се ползва по време на розобера е предимно от ромски произход. Причина за нарастване цената на ръчния труд е най-вече съществуващия проблем с

осигуряване на достатъчно работна ръка в районите, където са локализиращи розовите градини.

Лавандула

Лавандулата е топлолюбиво растение, което изисква значително количество топлина. Тя е светлолюбива култура, развива се най-добре на склонове с южно и югоизточно изложение добре огрявани от слънцето. При засенчване растенията остават слаби, съцветията - дребни с по-малко цветове и по-ниско съдържание на етерично масло. Лавандулата е сухоустойчиво растение. За това й качество спомагат силно развитата коренова система, която черпи влага от дълбоките почвени слоеве, както и покритите с власинки листа, които не позволяват протичането на интензивно изпарение от надземната маса. Не понася плитките подпочвени води и излишък на вода в почвения пласт. При тези условия кореновата система се развива слабо, растенията се нападат от гъбни болести, измръзват, което води до намаление на добива или загиването им.

Лавандулата се развива най-добре на леки, аерирани и запасени с хранителни вещества почви. Такива са карбонатните, песъчливи и каменисти почви, които са силно аерирани с алкална или неутрална реакция по предпланинските и планински склонове. Добре расте и на кафяви горски, сиви горски и канелени почви, може също да се отглежда на алувиални и алувиално-делувиални почви. Те обаче трябва да бъдат добре обработени и наторени с минерални торове. Кисели, тежки, глинести почви, както и тези с близки подпочвени води не са подходящи за отглеждане на лавандула.

Лавандула по своя произход е високопланинско растение. Там тя дава най-добри резултати, отглеждана на 700 до 1700 м надморска височина. При по-голяма надморска височина и северно или североизточно изложение от лавандулата се получава по-малко етерично масло, но с повече естери и обратно, при по-ниските места и южно или югозападно изложение добивът на цвят и съдържанието на етерично масло са по-големи, но естерите са по-малко.

Основните лавандулопроизводни стопанства в нашата страна са в областите **Стара Загора и Пловдив**. В тези две области съществуват райони, характерни със своите почвени и климатични условия и производство.

В област **Стара Загора** като най-подходящи са оформени два района: **Чирпански и Казанлъшки** – на изток и запад от град Казанлък. В **Чирпанския район** лавандулата заема главно топлите, слънчеви южни склонове на Средна гора. Тук почвите са предимно излужени или оподзолени канелено-горски, често ерозирани. Те са бедни на хумус, с кисела и средно кисела реакция. Среднодневните температури през юли са 23°C, август 23,3°C, т.е. по-високи от тези в Казанлъшкия район /юли 21,8°C, август 21,4°C/.

Районът на град Казанлък по климат е подходящ за отглеждане на лавандула, а слабопродуктивните, чакълести, песъчливи почви по наклонените и полуравнинни терени се използват добре с тази култура, реакцията на почвената среда обаче в повечето случаи е среднокисела и кисела, което не отговаря на изискванията на растението.

Широкото разпространение на лавандулата в Розовата долина е свързано главно с наличието на преработвателни предприятия, с икономическата изгода от отглеждането

на тази култура, с подходящите теренни условия и със създадената отдавна традиция в този район към отглеждането на етерично-маслените култури.

В **Пловдивска област** са очертани два основни лавандулопроизводни райони: **Карловски и Зелениковски**.

В **Благоевградска област** лавандулата заема значителни площи в **Разложко**.

Лавандулопроизводството в **Шуменска област** започна развитието си през 80-те години на миналия век и сега се утвърди като един от основните райони в които се добива значително по количество и с добро качество етерично масло.

Интерес към лавандулата проявяват и много стопанства от **Видинска, Варненска, Силистренска, Разградска, Бургаска, Ямболска, Ловешка, Плевенска, В. Търновска и Габровска област**, където има вече създадени насаждения. Най-бурно развиващият район в момента е **Добрич**. В тези райони обаче, с малки изключения, почвено-климатичните условия не са подходящи за производство на качествено лавандулово масло.

В страната ни има много площи със слабопродуктивни, наклонени и полуравнинни земи, подходящи за отглеждане на лавандулата у нас, рентабилността и доходността от тази култура създават голям интерес към засаждането и отглеждането ѝ. Необходимо е обаче създаването на новите площи да се съчетава с получаването на висококачествено масло и с възможностите за преработка, изкупуване и пласмент.

През последните години голяма част от агротехническите мероприятия при лавандулата бяха механизирани, с което се намали значително зависимостта от работна ръка.

Мента

В миналото ментопроизводството у нас се е развивало предимно в Южна България по поречията на **Стряма, Тунджа и Марица**.

Извършените проучвания показват, че в България могат да се обособят шест ментопроизводни района - **Маришки, Подбалкански, Задбалкански, Дунавски, Североизточен и Югозападен** със съответните за тях микрорайони.

Обособяването на тези райони е обусловено от наличните природни условия за ментата, от изградената в миналото технологична база за преработка на етеричномаслени суровини и от традиционни похвати на населението от тези райони да отглежда етеричномаслените растения и да добива етерични масла.

В период на покой ментата понася сравнително добре ниски температури /до – 10°C в зоната на кореновата система/. Ментата е влаголюбиво растение. Осигуряването на висока почвена влажност за ментата чрез напояване е мероприятие, изключително важно за получаването на високи добиви. Засушаването на ментата през всички фази на развитие води до рязко снижаване на добивите, а понякога и до загиването ѝ. Ментата е растение на дългия ден. За своето нормално развитие тя изисква продължителност на деня не по-малко от 12 часа. Ментата се развива най-добре на леки, водопропускливи, богати с органични вещества почви, каквито са наносите в поречията на реките, отводнените ливадно-блатни почви, типичните и слабо излужените черноземи. Песъчливите почви, които са бедни на органични вещества, не са подходящи, защото бързо изсъхват, растенията страдат от засушаване и трябва да се поливат често.

Почвата не трябва да се сбива и да образува дебела кора, което се наблюдава при леките безструктурни почви, нито да задържа излишна влага, което се получава при тежки глинести почви. Най-високи добиви се получават на почви със слабо кисела до неутрална реакция /рН 5-7/.

Стихийното развитие на ментопроизводството и конюнктурния характер на пазара през последните няколко години доведоха до свиването на някои от старите и обособяването на нови ментопроизводни райони, поради което, въпреки вложените нови инвестиции, общото производство на ментово масло и на ментов лист не само, че не се увеличи, но изостана в значителна степен под нуждите на страната.

Сенникоцветни – резене, кориандър, копър

Предвид почвено-климатичните условия и настъпилите изменения в интензивността на селскостопанското производство, през последните години считаме, че за тези култури трябва да се обособят следните райони за култивиране:

а/ резене в областите: Великотърновска, Русенска, Разградска, Шуменска, Търговищка, Добричка, Бургаска и Старозагорска

б/ кориандър в областите: Бургаска, Ямболска, Хасковска, Добричка

в/ копър в областите: Великотърновска, Шуменска, Варненска, Плевенска и някои райони на Старозагорска и Сливенска области.

Сенникоцветните етеричномаслени култури имат средиземноморски произход и се характеризират с повишени изисквания за топлина. Поради нееднаквата възискателност на отделните видове към климатичните условия, те се разделят на две групи:

- влаголюбиви култури на по-хладния климат, каквито са кориандърът и копърът.
- топлолюбиви и сухоустойчиви култури, към които спада резенето.

Нашата страна се характеризира със значително почвено и климатично различие между отделните райони, с отклонения от по-хладния климат, с по-голяма годишна сума на валежите, до ясно изразения континентален климат. Почвените типове с изключение на най-леките скелетни и тежките глинести, с кисела реакция почви, са подходящи за отглеждане на резене и кориандър. Общо взето България има подходящи почвено-климатични условия за култивирането на тези растения. Резенето достига до зрелост на семената за 120-130 дни, за което е необходима температурна сума от 2600-2700°C. Кориандърът има вегетационен период 100-120 дни, който завършва при температурна сума 2000-2100°C. Резенето приключва вегетационния си период при среднодневна температура 21,2°C, а кориандърът-при 18,6°.

Данните показват, че в посочените райони има благоприятни почвени и климатични условия за отглеждане и получаване на стабилни добиви от сенникоцветните етеричномаслени култури. Средната дневна температура задоволява биологическите им изисквания за приключване цикъла на развитието през август, с изключение на резенето, при което в години с по-хладно лято узряването на семената настъпва през втората половина на септември.

Работна ръка

Културите се отглеждат при пълна механизация, поради което не са зависими от ръчен труд.

Валериана

Като диворастящо растение валерианата се среща у нас в планинските и полупланинските райони на Рила, Пирин, Витоша, Стара планина. До 1948 година валерианови корени са се събирали от естествените им находища. Поради намаляване на природните източници се наложи внедряване на валерианата в култура. Опитата показва, че отглеждането ѝ при нашите почвено-климатични условия тя се развива много добре, поради което за период от 25-30 години производството и достигна 500-600 тона сухи корени, основната част от които предназначена за износ. Възрастните растения се характеризират с висока зимоустойчивост и при нашите климатични условия презимуват успешно. Има високи изисквания към светлината и влагата. Сушата и суховеите смущават развитието ѝ и намаляват добивите.

Особено добри условия за отглеждане валерианата намира в някои полупланински райони на страната, основно в **Казанлъшко**, някои райони на **Благоевградска, Софийска и Пловдивска област**. Лимитиращ фактор за разпространението на тази култура са почвените условия – структурни, дренирани, богати на хранителни вещества почви с добър воден режим, рН около и под 7,0. Ето защо през последните години валерианата се отглежда и в някои равнинни райони, по поречията на реките **Стряма, Марица, Тунджа**.

Маточина

Маточината е широко разпространено растение в нашата флора, но за промишлени нужди тя се добива само от култивирани насаждения. Вирее добре при висока почвена и въздушна влага.

У нас практически навсякъде в страната има подходящи условия за култивиране на маточината. Тя се развива най-добре на дълбоки, рохкави и богати на хумус почви, с добро наторяване. Районите, в които се отглежда са **Пловдивско**, където има райони с отличните климатични условия; **Разград, Силистра, Търговище**, където има достатъчно и евтина работна ръка. На по-малки площи се култивира в някои райони на **Плевенска и Ловешка област**. През последните няколко години най-бурно се развива в **Шуменска и Добричка област**, където се преработва до етерично масло.

Тенденцията в бъдеще е намаляване на суровината във вид на лист или сух стрък за сметка на етерично масло. Това е традиционна култура за нашата страна, с добър пазар и постоянно търсене.

Силибум (Бял трън)

Много райони са подходящи за отглеждането му у нас, но високи добиви дава при леки и богати почви с добър воден режим. Проучванията са показали, че най-високо съдържание на силимарин в суровината се получава при отглеждане в най-южните райони на **Старозагорска и Хасковска области**. Практиката показва обаче, че с успех може да се отглежда и в районите на Североизточна България – **Разград, Добрич, Търговище, Шумен и Варна**, където се получават много високи добиви на плодове с високо качество.

Отрицателно влияние при отглеждането на силибума оказват трайното засушаване и ниската атмосферна влажност в начало на цъфтеж и образуване на семена. Не е подходящо отглеждането на ерозирани почви, с лош воден режим.

При производството на силибум почти всички мероприятия са механизирани.

Салвия скларея (Какула мускатна, Конски босилек мускатен)

Салвията е култура, чието етерично масло и конкрет са обект на международна търговия. Култивирането ѝ започва от 50-те години на миналия век в **Казанлъшко, Карловско, Шуменско, Видинско, Пловдивско, Варненско**. Като диворастящо растение се среща във флората на България, което определя отглеждането ѝ в равнинните и полупланинските райони почти в цялата страна, но ограничаващ фактор е наличието на преработвателни мощности, тъй като дестилация и екстракция се извършват само на свежи съцветия. Това определя и районирането ѝ в момента – областите **Стара Загора, Пловдив, Шумен**.

Салвията е многогодишно растение, но е продуктивна 2-3 години. Сухоустойчива култура, възискателна към температурата и влагата в началото на развитието си. Подходящи са дълбоките, пропускливи почви с надморска височина до 800-1000 метра, с южно изложение, защитени от екстремни температури.

Лайка

Лайката е растение на умерения климат. Семената започват да покълват при температура 6-8°C. При нашите климатични условия лайката презимува успешно. Лайката е светлолюбиво растение, изискващо за своето развитие интензивна слънчева светлина. Тя е сухоустойчива култура. Критични по отношение на влагата са фазите поникване и начало на вегетацията поради слабото развитие на кореновата система. В следващите фази лайката не е така чувствителна към засушаванията и може да се отглежда с успех като неполивна култура. Краткият вегетационен период на растеж и развитие позволява култивирането на лайката на надморска височина до 1000 метра.

Лайката е непретенциозна култура, среща се в цялата страна на различни типове почви, но за получаване на високи добиви трябва да се отглежда на алувиални почви край реките, по-леките карбонатни черноземи, добре запасени с хранителни вещества. Това определя като най-подходящи за култивиране някои райони в **Плевен, Русе, Видин, Шумен, Добрич, Стара Загора, Ямбол, Сливен и Пловдив**.

Лайката е много скъпа и ценна билка. Ежегодно се събират и заготвят големи количества от нея. Те обаче са недостатъчни за вътрешните потребности и износа. Увеличаването на количествата от естествено растящите находища са ограничени. Това наложи лайката да се култивира, което дава възможност за получаване на висококачествена суровина от сортове, богати на хамазулен.

Шипка

Шипката като диворастяща се среща в цялата страна. Създадените културни сортове се отглеждат до 800-1000 м надморска височина.

Тя се култивира за няколко направления – сушена, охладена, за преработка. Основната част от суровината се изнася, като най-голям дял при износа заема сухия плод.

Културата няма големи изисквания към почвено-климатичните условия, поради което може да се отглежда в **цялата страна**. Шипката е студоустойчиво растение. През зимния период шипковите храсти понасят студ до -25°C и повече. Вегетацията им започва при температура $4-6^{\circ}\text{C}$. Обща биологична особеност за шипките е, че са възискателни към светлината, не понасят засенчване. Шипката е сухоустойчиво растение и се отглежда без поливане. При осигуряване обаче на 1-2 поливки, особено през периоди на трайно засушаване и екстремно високи температури, значително се повишават добивите. Макар и невзискателна към почвените условия, за доброто ѝ развитие е необходимо рН 6,5-7, а дълбочината на почвения слой да бъде най-малко 0,60-1 м.

Основната част от насажденията се намират в област **Шумен, Силистра, Търговище, Сливен, Видин, Ямбол, Пазарджик, София, Благоевград**.

Други култивирани видове ароматни и лечебни растения

На малки площи у нас се отглеждат и други видове ароматни и лечебни растения, които имат по-малко стопанско значение. Това са **бял риган, чубрица, медицинска ружа, мащерка, жълт мак, босилек, хизоп, невен, девисил, ехинация, левзея, кантарион, мурсалски чай, майорана, байкалска превара и др.**

У нас по-широко са проучени и има създадени технологии за отглеждане на **бял риган, жълт мак, босилек, хизоп, невен, медицинска ружа, градински чай**. От тях са селектирани високодобивни сортове и кандидат-сортове.

Бял риган – Белият риган е топлолюбиво растение, което презимува успешно в южните райони, но проведените екологични изпитвания показват, че той може успешно да се култивира и в по-северните райони на страната. Белият риган е сухоустойчиво растение. За това му качество спомагат високата усвоителна способност на кореновата система, както и покритите с власинки листа, които не позволяват протичането на интензивно изпарение от надземната маса. Не понася плитките подпочвени води и излишък на вода в почвения пласт. За белия риган са подходящи дълбоките, дренирани, с по-лек механичен състав почви, с южно изложение, богати на хранителни вещества и с рН около 6-8.

В цялата страна има отлични условия за отглеждане. Най-много насаждения има създадени в района на Родопите /област **Кърджали**/. Белият риган се отглежда с успех и в областите **Стара Загора, Русе, Варна и Добрич**.

Чубрица – Традиционна за страната подправна култура, която формира добри добиви само на богати почви. Разпространена е за отглеждане в областите **Ямбол и Сливен**.

Медицинска ружа - У нас медицинската ружа се среща във всички райони на страната. Поради интензивното използване на естествените находища в миналото, запасите от нея значително намаляха. Ето защо в момента тя се ползва от статута на защитен вид. Медицинската ружа е топлолюбиво растение. През периода на покой обаче коренището и корените ѝ понасят ниски температури до -20, -23°C. Тя е светлолюбива култура, високателна към влагата. През целия вегетационен период реагира положително на поливките. Лимитиращ фактор за нейното отглеждане са почвените условия – предпочита много леки, пясъкливи почви, богати на хранителни вещества. Медицинската ружа е екологично пластична култура. Подходящи за култивиране са някои райони на **Велико Търново, Търговище, Разград, Шумен, Благоевград, Варна, Пазарджик, Пловдив, Сливен, Стара Загора**.

Мащерка – Макар че мащерката е топлолюбиво растение, тя се отличава с висока зимоустойчивост. Презимува добре в райони с много голяма надморска височина /до 2500 м/, но там не дава задоволителни добиви. Тя е светлолюбиво растение. Засенчването задържа нарастването и се отразява негативно върху добива. Мащерката е сухоустойчиво растение, но реагира много добре на 1-2 поливки по време на вегетацията. Трябва да се засажда на плодородни, пропускливи почви, с рН 5,5-7, с южно изложение и добро огряване от слънцето. При такива условия растенията синтезират повече и по-качествено етерично масло. Може да се култивира на територията на цялата страна. На ограничени площи се отглежда в областите **Стара Загора, Търговище, Велико Търново**.

Босилек – Изключително топлолюбива култура, изискваща богати почви и поливане. Следва да се отглежда само в южните равнинни части на страната – **Пловдивско, Хасковско и Ямболско**

Жълт кантарион - Жълтият кантарион издържа отрицателни температури до минус 30°C. Към светлината растенията са високателни. Повече надземна маса с повече активни вещества се получава при пряко слънчево греене. Жълтият кантарион е сухоустойчиво растение. Това позволява отглеждането му и без поливане, но при пониска почвена влажност се снижават чувствително добивите, а резките засушавания на почвата предизвикват бързо прецъфтяване и влошаване на качеството. Подходящи за жълтият кантарион са почви, по-бедни с органични вещества, леко кисели до неурални с рН - 4,5-7.0. Неподходящи са тежките глинести и леките пясъчливи почви.

В страната болшинството от заготвената продукция е добита от естествени местонаходища с ниски качествени показатели. Най-добри райони за неговото

култивиране са **Търговище, Добрич, Сливен, Разград, Шумен, Враца, Перник, Кюстендил, Благоевград.**

Невен – Лимитиращ фактор са наличието на богати почви, поливане и работна ръка. С традиции в отглеждането са стопани от **Търговище, Стара Загора, Пловдив, Пазарджик.**

Градински чай – Култивира се в цяла Европа и САЩ. Макар че градинският чай е топлолюбиво растение, той се отличава с висока зимоустойчивост – в дълбок покой понася температури до -25°C . Опасни за него са резките застудявания и обледяването на растенията в следствие на рязко застудяване придружено от силен североизточен вятър. Градинският чай е сухоустойчиво растение и може да се отглежда без поливане, не е взискателен към почвата. Добре се отглежда на сухи, с южно изложение песъчливо-глинести, водопропускливи, чисти от плевели и култивирани почви. Не понася тежки и преовлажнени почви. Най-подходящи са богатите черноземни и наносни почви с неутрална или леко алкална реакция на почвения разтвор. За сух лист или стрък се отглежда в областите **Търговище, Стара Загора, Разград, Кърджали, Бургас, Варна, Ямбол.** През последните няколко години расте интереса към отглеждането му за етерично масло в **Шуменско и Добричко.**

Бял равнец – Екологично пластична култура. Може да се отглежда на територията на цялата страна. С традиции в отглеждането са някои райони на **Търговище, Стара Загора, Пловдив, Пазарджик.**

Беладона (Лудо биле) – Заема много малки площи в областите **Благоевград, София, Стара Загора и Кюстендил.**

Мурсалски чай - Ценна билка към която има повишен интерес в страната и чужбина. Успешно може да се култивира в някои области на Южна България – **Благоевград, Кърджали, Ямбол и Смолян.**